SAHİP OLMAK, VAR ETMEK MİDİR?

Salahattin Altundağ[1]

Bir evin anahtarı cebimizde, bir tarlanın mahsulü ambarımızda, kendi ellerimizle yaptığımız bir sandalye odamızda olabilir. Hepsi için de aynı kelimeyi kullanırız: "*Benim*." Ne kadar kısa, ne kadar iddialı bir söz! Oysa bu küçücük kelimenin ardında birbirinden farklı haklar, emekler ve gerçekler saklıdır. Bir kapının anahtarını taşımak, o evin sahibi olduğumuzu göstermez. Bir evin tapusu başka, o evden yararlanma hakkı başkadır. Bir sandalyeyi kendi ellerimizle yapmak da onun meydana gelmesinde kullanılan maddeleri ve bu maddelerin tabiî özelliklerini yoktan var ettiğimiz anlamına gelmez. Hatta bu ayrım, muhasebe kayıtlarına baktığımızda daha da düşündürücü hâle gelir. Demek ki "*benim*" demek kolaydır; fakat bu sözün **gerçekte neyi ifade ettiğini ve hangi delile dayandığını bilmek** o kadar kolay değildir. Asıl düşündürücü olan da budur: *Bir şeyin sahibini kabul etmekle, **o sahipliğin delilini görmek** aynı şey midir?*

Bediüzzaman Said Nursî Hazretleri, Yirmi İkinci Söz'de bizi bu suali düşündüren bir çarşıya götürür. Çarşıya çeşit çeşit mallar, bağlı yükler (denk) ve kumaş topları getirilmiştir. Malları *seyredenlerden biri*, böylesine büyük bir servete ancak çok geniş imkânlara sahip bir zâtın sahip olabileceğini düşünür. Ona göre bu malların tamamına o zâttan başkasının sahip olması mümkün görünmemektedir. Böylece bütün malları ona ait sayar. Ne var ki her yükü incelemiş, her malın kime ait olduğunu ayrıca araştırmış değildir. Birisi mallardan biri üzerinde hak iddia etse, bu kişinin genel kanaati o malın aynı zâta ait olduğunu kesin biçimde göstermeye yetmez. Çünkü her bir malı ayrı ayrı incelemediğinden, söz konusu *aidiyeti doğrulayacak hususî bir delil* ortaya koyamaz.

Malları *seyreden bir başkası* ise farklı bir yol tutar. Servetin büyüklüğüne bakarak hüküm vermekle yetinmez. Her denkin, yani bağlı yükün üzerindeki yazıyı okur; her kumaş topundaki turrayı, yani sahibini gösteren hususî nişanı tanır; her ilândaki mührün kime ait olduğunu bilir. Bütün malların aynı zâta ait olduğunu söylerken artık *her bir malın üzerinde bu hükmü doğrulayan işareti* de gösterebilir.

[1] Dr. Öğretim Üyesi Salahattin ALTUNDAĞ
https://orcid.org/0000-0002-6198-7959
Dicle Üniversitesi Diyarbakır Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Muhasebe ve Vergi Bölümü
21280 / DIYARBAKIR / TÜRKİYE

Salahattin Altundağ

Birincisi bütüne bakarak genel bir kanaate ulaşmıştır; *ikincisi* bütüne ilişkin hükmünü her bir parçadaki *delille* desteklemiştir.

Bediüzzaman Hazretleri, Yirmi İkinci Söz'ün İkinci Makamındaki Birinci Lem'ada bu farkı tevhidin iki farklı tasdik tarzıyla açıklar. Allah'ın birliğini, eşi ve ortağı bulunmadığını umumî bir kabulle tasdik etmeyi "***tevhid-i âmî***"; her bir varlıkta ilâhî kudretin ve rububiyetin işaretlerini tanıyarak aynı hakikati delilleriyle tasdik etmeyi "***tevhid-i hakikî***" olarak anlatır (Sözler, s. 292-293). Burada ilk kabulün değersizliği değil, *birliğin her bir varlıkta ayrıca tanınması* söz konusudur. Çarşıdaki mühür bir malın sahibine işaret eder. Kâinatta "sikke" denilen işaret ise varlığın yaratılışında, özelliklerinde ve diğer varlıklarla münasebetinde aranır.

Bir *hükmün* ***dayanağını*** *araştırmak*, muhasebenin de iyi bildiği bir titizliktir. İşletmenin muhasebe kayıtlarında yer alan bir varlığın hangi ekonomik hakkı temsil ettiği, işletmenin bu hak üzerinde kontrolünün bulunup bulunmadığı ve hakkın hangi olay sonucunda ortaya çıktığı incelenir. Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına (IFRS) temel oluşturan 2018 tarihli Kavramsal Çerçeve, *"**varlığı**" geçmiş olaylar sonucunda **işletmenin kontrol ettiği** mevcut bir ekonomik kaynak; "**ekonomik kaynağı**" ise ekonomik fayda sağlama potansiyeli bulunan bir hak olarak tanımlar*. Bu iki tarif, muhasebeyi bilmeyen okuyucu için bile alışılmış ***"sahiplik"*** düşüncesini sorgulatan bir ayrım taşır.[2]

Bir işletme, *başkasına ait* bir binayı kiraladığında, kira sözleşmesiyle kazandığı belirli süreli kullanım hakkını, ilgili finansal raporlama standardının öngördüğü şartlarda bilançosunda "*varlık*" olarak gösterebilir.

Bir binanın sahibiyle onu kiralayan şirketi düşünelim. *Tapu*, binanın hukukî mülkiyeti hakkında bilgi verir. *Kira sözleşmesi* ise şirkete binadan belirli bir süre yararlanma hakkı tanır. IFRS 16 Kiralamalar standardı ve Türkiye'deki karşılığı TFRS 16, belirli istisnalar dışında, kiracının *kullanım hakkını* bir *varlık* ve kira ödeme *borcunu* bir *yükümlülük* olarak finansal tablolarına yansıtmasını öngörür. *Bilançodaki varlık*, binanın tapusu değil, sözleşmeyle kazanılan *kullanım hakkıdır*. Bu kayıt, binanın **mülkiyetini kiracıya geçirmez**. Nitekim

[2] IFRS Vakfı, Conceptual Framework for Financial Reporting (2018), 4.3 ve 4.4. paragraflar. "Kavramsal Çerçeve" bir standart değil, finansal raporlamanın kavramsal dayanağıdır.

Salahattin Altundağ

muhasebe, mülkiyet uyuşmazlığını karara bağlayan bir mahkeme değildir; ekonomik hakların ve yükümlülüklerin nasıl raporlanacağını açıklar.[3]

Aynı bina hakkında dört ayrı soru sorabiliriz: Hukukî sahibi kimdir? Ondan yararlanma hakkı kimdedir? Binayı kimler inşa etmiştir? Peki, inşada kullanılan taşın, demirin, suyun, bu maddelerin özelliklerinin ve tâbi oldukları kanunların nihai kaynağı nedir? Mülkiyetin hukukî dayanağı belgeler ve hukuk kurallarıyla; ekonomik hakların finansal tablolardaki yeri muhasebe standartlarıyla değerlendirilir. Binanın yapımında mimarın hesabı, mühendisin bilgisi, ustanın emeği vardır. Fakat bu emek, kullanılan maddelerin varlığını ve tabiatın kanunlarını yoktan meydana getirmiş değildir. "*Sahip olmak*", "*yararlanmak*", "*inşa etmek*" ve "*varlığın nihai kaynağı olmak*", birbirinin yerine geçirilemeyecek dört ayrı meseledir.

Muhasebenin açtığı düşünce kapısı da buradadır. Bir şeyin muhasebe kayıtlarında yer alması, onun mahiyetini tek başına açıklamaz; kaydın dayandığı hak ve işlem araştırılır. "Tapu kaydı" mülkiyet hakkında, "kira sözleşmesi" yararlanma hakkı hakkında, "üretim maliyeti kayıtları" ise bir malın meydana getirilmesinde kullanılan girdiler ve katlanılan giderler hakkında bilgi verir. Ancak bu bilgi ve belgeler, o malın maddesinin, tabiî özelliklerinin ve var oluşunu mümkün kılan şartların nihai kaynağını açıklamaz. Muhasebenin hangi soruları cevaplandırdığını bilmek kadar, hangi soruların onun sınırlarını aştığını bilmek de gereklidir.

Bir çiftçi tohum satın alır, tarlasını sürer, gübre ve su kullanır, işçilik giderlerine katlanır. Muhasebe bu işlemlerin belgelerini toplar, üretimin maliyetini ve satışın ekonomik neticesini hesaplamasına yardım eder. Fakat çiftçi güneşi meydana getirmez, yağmurun tabiî dolaşımını kurmaz, tohumun canlılık kabiliyetini yoktan var etmez. *Başak, tarlanın sınırlarını aşan ve çiftçinin muhasebe defterinde bütünüyle gösterilemeyen şartlarla yetişir.* Bitkinin ışık enerjisinden yararlanması, suyun yeryüzündeki dolaşımı ve toprağın canlılığı, bu şartların ilmî olarak araştırılabilen yönleridir.[4]

Güneş ışığı için çiftçiye bir fatura düzenlenmemesi, güneşin üretimdeki vazifesini değersiz kılmaz. Muhasebe, belirli tanıma ve ölçme kurallarına göre ekonomik olayları kaydeder; kâinattaki bütün varlıkların kıymetini veya yaratılışlarının kaynağını ölçtüğünü söylemez. İşte bu fark bizi başağın kendisine yeniden bakmaya davet eder.

---

[3] IFRS 16 ve TFRS 16 Kiralamalar, özellikle 22. paragraf; uygulama alanı ve kısa vadeli veya düşük değerli kiralamalarla ilgili muafiyetler dikkate alınmalıdır. Türkiye'de finansal raporlama çerçeveleri işletmeler arasında farklılaşabilir. KGK, TMS/TFRS Setleri (2026).

[4] Fotosentez ve karbon döngüsü için NASA Earth Observatory (2011), The Carbon Cycle; su döngüsü için U.S. Geological Survey, Water Cycle. Bu kaynaklar maddî süreçlerle ilişkindir; metafizik çıkarımın delili olarak kullanılmamıştır.

Salahattin Altundağ

O başak hiç yetişmeyebilirdi. Tohum çürüyebilir, su eksik kalabilir, mevsim elverişsiz geçebilirdi. *Varlığı kendinden zorunlu olmayan, var olması kadar var olmaması da mümkün bulunan şeye felsefe ve kelâm dilinde "**mümkün varlık**" denir*. Başak, kendi varlığının nihai dayanağı değildir. Yetişmesi başka şartlara bağlıdır; fakat onu meydana getiren şartların varlığını da ayrıca araştırabiliriz.

Klasik "**imkân delilinin**" bir yolu, araştırmayı bu sebepler boyunca ilerletir. Bir başağın nasıl yetiştiğini tohum, su, toprak ve güneşle açıklarız. Ardından sorarız: Bunların kendileri hangi şartlara bağlıdır? Tohumu başka bir tohuma, suyu yeryüzündeki dolaşıma, güneşi daha önce gerçekleşmiş kozmik süreçlere dayandırabiliriz. Ne var ki bütün bunlar da var olmak için başka şartlara muhtaçsa, yalnızca *bir sebepten diğerine geçerek varlığın nihai kaynağına ulaşmış olur muyuz?*

İmkân delili, birbirine muhtaç *mümkün varlıkların* tamamının varlığı için de yeterli bir açıklama gerektiği düşüncesinden hareket eder. Varlığı başka şeylere bağlı sebeplerin peş peşe sıralanması, onların tümünün varlıkça neye dayandığı sorusunu kendiliğinden çözmez. Bu muhakemede nihai açıklamanın yine başka bir mümkün varlıkla tamamlanamayacağı savunulur. Bu muhakemeden hareketle, var olmak için hiçbir başka varlığa muhtaç olmayan zorunlu bir varlığın, yani ***Vâcibü'l-Vücûd***'un bulunması gerektiği sonucuna ulaşılır.

Bediüzzaman Hazretleri, bu klasik yolu reddetmez. Fakat Allah'ın varlığını ve birliğini göstermek için okuyucuyu her defasında sebepler zincirinin sonuna kadar da götürmez. Otuz Üçüncü Söz'ün Otuzuncu Penceresinde, sebeplerin teselsül yoluyla âlemin sonunda kesilmesini araştırmaktansa "***her şeyde Hâlık-ı Külli Şey'e has sikkeyi göstermek daha kat'î, daha kolaydır***" der (Sözler, s. 684). Demek ki uzak bir başlangıç noktasını bulmaya çalışmak yerine, *elimizin altındaki tek bir varlığın yaratılışındaki işaretleri* incelemek de mümkündür.

Bir buğday tanesinin belirli bir başağa dönüşmesini düşünelim. Niçin herhangi bir şekil değil de bu bitkiye mahsus bir yapı meydana geliyor? Kökün toprağa yönelmesi, gövdenin gelişmesi, başağın teşekkülü ve canlılığın sürmesi hangi şartlarla gerçekleşiyor? Bütün bunların işleyişi bitki biliminin konusudur. Bediüzzaman Hazretleri ise aynı hadiseye başka bir sual daha yöneltir: Bir varlığın sayısız mümkün hâl arasından belirli özelliklerle meydana gelmesi, o özelliklerin seçilmesi ve ölçüyle düzenlenmesi bakımından neye delâlet eder? Otuzuncu Pencere'de bu belirlenişi "ilim", "irade" ve "hikmet" açısından değerlendirir (Sözler, s. 684-685).

Salahattin Altundağ

Bu muhakemeyi anlamak için marangozun atölyesine de girebiliriz. Bir sandalyenin yapımında testere, çekiç, çivi ve zımpara kullanılır. Testere keser, çekiç çiviyi çakar, zımpara yüzeyi düzeltir. Fakat çekiç, sandalyenin hangi biçimde yapılacağını bilmez; çivi hangi parçanın nereye yerleşeceğini seçmez; testere, diğer âletlerle birlikte ulaşılacak neticeyi tasarlamaz. *Âletlerin gördüğü farklı işlerin bir eserde buluşması, onları belirli bir maksatla kullanan **ustanın** bilgisine, tercihine ve gücüne dayanır.* **Âletin iş görmesiyle eserin bilinerek meydana getirilmesi aynı şey değildir.**

Üstelik usta da sandalyeyi yoktan var etmiş değildir. Ahşabı, demiri ve bunların tabiî özelliklerini hazır bulur; bilgisi, emeği ve maharetiyle bu malzemelerden bir sandalye meydana getirir. Sandalyenin yapımında ustanın gerçek bir emeği, âletlerin de gördüğü belirli işler vardır. Fakat ne usta kullandığı maddelerin yaratıcısıdır ne de âletler kendi başlarına o eserin meydana gelişini mümkün kılan bütün şartlara hükmedebilir. Bir şeyi mevcut malzemelerden imal etmek başka, o malzemelerin varlığını, özelliklerini ve tabi oldukları kanunları meydana getirmek başkadır.

Bediüzzaman Hazretleri, Mektûbât'ın "Hakikat Çekirdekleri" bölümünde "***Esbaba tesir-i hakikî verilmemiş, vahdet ve celal öyle ister***" der; ardından sebeplerin ilâhî kudrete perde olduğunu belirtir (Mektûbât, s. 468). Bu söz, tabiatta gözlemlenen maddî süreçlerin inkârı değildir. Su dolaşır, tohum filizlenir, ışık fotosentezde kullanılır. Ancak *bu süreçlerin **nasıl gerçekleştiğini** açıklamakla sebeplere kendi başlarına varlık meydana getirebilen bağımsız bir yaratma kudreti nispet etmek aynı şey değildir*. Üstâd Hazretlerinin reddettiği, sebeplerin gözlemlenebilir işleyişi değil, **hakikî icadın onlara ait sayılmasıdır.**

Bir sandalyenin üretim maliyet cetvelinde doğrudan ilk madde ve malzeme, doğrudan işçilik ve genel üretim giderleri ayrı ayrı gösterilir. Bu cetvel, sandalyenin üretim maliyetini ve bu maliyeti oluşturan giderleri açıklar. Fakat kullanılan maddelerin, onların tabiî özelliklerinin ve bağlı oldukları kanunların nihai kaynağını açıklamaz. Aynı şekilde, tohumun, suyun ve güneşin başağın yetişmesindeki işlevlerini bilmek, bu sebeplere kendi başlarına yaratma kudreti nispet etmeyi gerektirmez. Muhasebe, Allah'ın varlığını doğrudan ispatlamaz; fakat görünürdeki işlemi, onun dayanağını ve cevapladığı soruyu ayırma titizliğiyle tefekküre katkı sağlar.

Yirmi İkinci Söz'ün İkinci Makamındaki Üçüncü Lem'ada Üstâd Hazretleri, tek bir canlının hayatını bütün kâinatla münasebeti içinde ele alır. *Bir canlının beslenmesi, büyümesi ve hayatını sürdürmesi, kendi bedeninin dışına taşan pek çok şarta bağlıdır*. Bir başağın hayatında toprak, su, hava ve güneş birbirinden ayrı düşünülemez. Buradan hareketle bir canlıyı hakikî

Salahattin Altundağ

anlamda yaratıp terbiye etmenin "***bütün kâinatı kabza-i tasarrufunda tutmak***" gerektirdiğini savunur (Sözler, s. 295). Çünkü ***başka bir kudretin hazırladığı şartlara muhtaç kalan fail, o canlının hiçbir şeye muhtaç olmayan mutlak yaratıcısı olamaz***.

Üstâd Hazretleri, bu tevhid bürhanında[5] tek bir canlının yaratılışından hareketle bütün kâinatı kuşatan ilim, irade ve kudret sıfatlarına dikkat çeker. Bir canlının hayatını mümkün kılan şartların bütün kâinatla münasebeti, onun hakikî yaratıcısının tasarrufunu yalnızca o canlıyla sınırlı düşünmemize izin vermez. Buradan ulaşılan tevhid hükmü açıktır: ***Bir tek canlının hakikî Hâlık'ı, bütün kâinatın da Hâlık'ı olmalıdır.*** Böylece Bediüzzaman Hazretleri, yaratma fiilinin birbirinden bağımsız kudretler arasında paylaştırılamayacağını, tek bir varlıktan hareketle temellendiren bir istidlal[6] ortaya koyar.

Mesele başağın ilk ortaya çıktığı anla da sınırlı değildir. Başak büyüdükçe suya, ışığa, havaya ve toprağa olan münasebeti sürer. Bediüzzaman Hazretlerinin *kayyûmiyet* anlayışında varlığın meydana gelişi kadar devamı da ilâhî tasarrufa bağlıdır. *Kayyûm*, varlığı kendinden olan ve başkalarını varlıkta tutan Zât anlamındadır. Otuzuncu Lem'a'da, kâinattan kayyûmiyet nispetinin bir an kesilmesi hâlinde varlığın devam edemeyeceği anlatılır (Lem'alar, s. 340). ***Bu anlayışta yaratılış, bir defa kurulup kendi hâline bırakılmış bir düzen değildir; varlıkların hem meydana gelişi hem varlıkta kalışı her an Allah'ın kudretine muhtaçtır.***

Buradan Allah'ın birliği meselesine geçiyoruz. Bir varlığın nihai dayanağını kabul etmekle o dayanağın neden tek olduğunu göstermek farklı sorulardır. İki çiftçi aynı tarlayı işleyebilir, çünkü ikisinin bilgisi de kudreti de sınırlıdır; birbirlerinden ve tabiî şartlardan yardım alırlar. Fakat tevhid muhakemesinde her biri *hiçbir şeye muhtaç olmayan*, aynı varlık üzerinde *mutlak kudret* ve *bütünüyle bağımsız irade* sahibi iki ilâhın bulunup bulunamayacağı araştırılır. Sınırlı insanların iş birliğini iki mutlak yaratıcıya doğrudan benzetmek bu ayrımı gözden kaçırır.

Kelâm ilmindeki "*temânü*" delili, iki mutlak iradenin çatışması ihtimalini inceler. Biri aynı varlığın meydana gelmesini, diğeri meydana gelmemesini dilerse, birbirine zıt bu iki hüküm birlikte gerçekleşemez. Birinin iradesi engellenirse onun mutlaklığından söz etmek güçleşir. Peki, iki ilâh daima aynı şeyi istese olmaz mı? Bu itiraz da ciddidir. Fiilen anlaşmakla *zorunlu olarak* aynı iradeye sahip olmak bir değildir. İki ayrı mutlak Zât ileri sürülüyorsa gerçekten

---

[5] **Bürhan:** Kısaca, mantık ilminde kesin öncüllere dayanan ve kesin bir sonuca ulaştıran delili ifade eder.

[6] **İstidlal**, delilden hareketle aklî muhakeme yoluyla bir hükme ulaşmaktır. Bediüzzaman Hazretleri, *İşârât-ül İ'caz* adlı eserinde "Eserden müessire olan istidlale de 'bürhan-ı innî' denir. Bürhan-ı innî, şübhelerden daha sâlimdir." ifadesini kullanır (Nursî, 1989a, s. 86).

Salahattin Altundağ

hangi vasıfla ayrıldıkları ve aynı yaratma fiilinin iki bağımsız yaratıcıya nasıl nispet edilebildiği ayrıca açıklanmalıdır. Bu ikinci güçlük kelâmda "*tevârüd*" tartışmasıyla ele alınır.[7]

"Temânü" ve "tevârüd" delilleri, birden fazla mutlak ilâhın var olduğu varsayımından hareketle bu kabulün doğuracağı mantıkî güçlükleri ortaya koyar. Bediüzzaman Hazretleri ise tevhidi ispat ederken başka bir istidlal yolunu da gösterir. Onun burada hareket noktası, iki ilâhın varlığını farz ederek aralarındaki muhtemel ihtilafı araştırmak değil, tek bir varlığın yaratılışından hareketle bütün kâinatın Hâlık'ına ulaşmaktır.

Bu muhakemenin esası şudur: Kâinatta hiçbir varlık diğerlerinden bütünüyle bağımsız değildir. Bir sivrisineğin gözü, içinde bulunduğu canlının bedenine; o canlının hayatı ise hava, su, güneş ve daha nice şartlara bağlıdır. Öyleyse o küçücük gözü bütün bu münasebetleriyle birlikte hakikaten yaratan Zât'ın, gözün varlığını ve hayatını mümkün kılan şartların tamamı üzerinde de tasarruf sahibi olması gerekir. Çünkü ***hakikî yaratma, başka bir kudretin hazırladığı şartlara muhtaç kalmayı kabul etmez.*** Buradan ulaşılan tevhid hükmü açıktır: Bir sivrisineğin gözünü yaratanla Güneş'i yaratan birbirinden ayrı olamaz. Bir tek varlığın Hâlık'ı kim ise bütün kâinatın Hâlık'ı da O'dur. Böylece yaratma fiilini birbirinden bağımsız ilâhlar arasında paylaştırma düşüncesi reddedilir. Bu istidlalde her bir varlık, bütün kâinata hükmeden tek bir kudretin eseri olarak değerlendirilir.

Bediüzzaman Hazretleri, Mektûbât'ın "*Hakikat Çekirdekleri*" bölümünde bu muhakemenin dayanağını son derece veciz biçimde ifade eder: "***Zira her şey, her şeyle bağlıdır***." Ardından iki hüküm ortaya koyar: "***Sivrisineğin gözünü halkeden, Güneş'i dahi o halketmiştir***" ve "***Pirenin midesini tanzim eden, Manzume-i Şemsiyeyi de o tanzim etmiştir***" (Mektûbât, s. 468). Bu ifadelerde tevhidin delili, yalnızca kâinatın büyüklüğünde veya düzeninde değil, küçücük bir varlığın bütün kâinatla münasebetinde aranır.

Otuzuncu Söz'de aynı düşünce bir zerre üzerinden ifade edilir: "***Yani zerre kimin ise, gezdiği bütün yerler de onundur***" (Sözler, s. 553). Zerre, içine girdiği yapılarda kendisine mahsus şartlarla karşılaşır; her yerde daha geniş bir düzenin parçasıdır. Üstâd Hazretleri, *o zerreyi bütün münasebetlerine uygun biçimde yaratıp sevk eden kudretin,* ***yalnızca zerrenin değil, onun bağlı bulunduğu düzenin d****e Mâliki olması gerektiğini* savunur. Bir zerreden hareketle bütün kâinata açılan bu muhakemede, teselsülün uzak bir son halkası değil, varlığın bizzat kendisi delil hâline gelir.

---

[7] Burhân-ı temânü, iki mutlak iradenin zıt hükümleri; burhân-ı tevârüd, aynı fiilin iki bağımsız yaratıcıya nispet edilmesi problemini ele alır. Muhtaroğlu, N. (2020), "Tanrı'nın Tekliğine Dair Tartışmalar", Tasavvur, 6(2), 1153-1164.

Salahattin Altundağ

Burada "*bir şeyin sahibi kim?*" sorusu, çarşıdaki bir malın üzerindeki mühürden hareketle sahibini belirlemekle aynı mahiyette değildir. Çarşıdaki işaret, *malın kime ait olduğunu* bildirir; kâinattaki işaret ise tevhid nazarıyla okunduğunda *varlığın hakikî Mâliki ve Hâlık'ına işaret* eder. Bu iki yaklaşım arasındaki ortak nokta, bir hükmün görünürdeki şekliyle yetinmeyip dayandığı delili araştırmaktır. Muhasebeci, bir kaydın hangi ekonomik hakka dayandığını inceler. Bediüzzaman Hazretlerinin "***tevhid-i hakikî***" anlayışı ise *her varlıktaki ilâhî sikkeyi tanımaya* yönelir. Birincisi teknik ve ekonomik bir incelemedir; ikincisi ise eserden müessire yönelen bürhanî bir istidlaldir.

Otuzuncu Söz'ün "ene" bahsi, bizi başlangıçtaki "*benim*" sözüne yeniden getirir. Bediüzzaman Hazretleri, insana verilmiş "*ene*"yi bir "*vâhid-i kıyasî*", yani *karşılaştırma ölçüsü* olarak ele alır (Sözler, s. 536-537). İnsan kendi sınırlı bilgisini, iradesini, kudretini ve sahipliğini düşünerek ilâhî sıfatları anlamaya çalışır. Fakat insanın sınırlı sahipliğini bir karşılaştırma ölçüsü olarak kullanması, onun sahipliğiyle Allah'ın mutlak malikiyetinin aynı mahiyette olduğu anlamına gelmez. Tapu kaydı, taşınmaz üzerindeki mülkiyet hakkını gösterir; kira sözleşmesi, belirli şartlarda o taşınmazdan yararlanma hakkı doğurur; ustanın emeği ise gerçek bir üretim faaliyetidir. Ancak bunların hiçbiri, varlığın bütün şartlarını yoktan meydana getirme kudreti değildir.

Başlangıçtaki örneklere şimdi bu nazarla yeniden bakalım. Bir işletmenin bilançosunda binayı kullanma hakkının bulunması, binanın hukukî mülkiyetinin o şirkete ait olduğunu göstermez. Bir çiftçinin buğday üretim maliyetini hesaplaması da güneşin, yağmurun ve tohumdaki canlılığın nihai kaynağını açıklamaz. Muhasebe, kayıtların temsil ettiği haklara ve ekonomik işlemlere ilişkin bilgi verir. Kâinat kitabına yönelen tevhid nazarı ise başağın, sivrisineğin ve zerrenin yaratılışındaki işaretlerden hareketle hakikî malikiyeti araştırır.

İnsan bir malı satın alabilir, kullanabilir, işleyebilir, satabilir; kendi emeğinin ve sahip olduğu hakların değerini de bilir. Ancak bunların hiçbiri, o malın maddesini, tabiî özelliklerini ve varlık şartlarının tamamını kendi kudretiyle meydana getirdiği anlamına gelmez. *Çarşıdaki bir mührü tanımak, bir malın kime ait olduğunu göstermeye yarar.* Bediüzzaman Hazretlerinin bize öğrettiği daha derin bakışta ise ***kâinatın her bir varlığı, Hâlık'ını tanıtan bir sikke taşır***. O hâlde "*benim*" dediğimiz şeylerin sınırını anlamak, "*her şey kimin?*" sualine daha dikkatli bakmanın da başlangıcıdır.

Yararlanılan Kaynaklar

IFRS Foundation. (2016). IFRS 16 Leases. https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ifrs-16-leases/

Salahattin Altundağ

IFRS Foundation. (2018). Conceptual Framework for Financial Reporting (özellikle 4.3-4.4. paragraflar). https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/conceptual-framework/

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu. (2026). TMS/TFRS Setleri 2026: TFRS 16 Kiralamalar. https://kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/9182/TMS/TFRS-Setleri-2026

Muhtaroğlu, N. (2020). Tanrı'nın tekliğine dair tartışmalar. Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi, 6(2), 1153-1164. https://doi.org/10.47424/tasavvur.809076

NASA Earth Observatory. (2011). The carbon cycle. https://science.nasa.gov/earth/earth-observatory/the-carbon-cycle/

Nursî, S. (1989a). *İşârât-ül İ'caz*. Envar Neşriyat.

Nursî, S. (1989b). Lem'alar (Otuzuncu Lem'a, Altıncı Nükte, s. 340). Envar Neşriyat.

Nursî, S. (1989c). Mektûbât (Hakikat Çekirdekleri, s. 468). Envar Neşriyat.

Nursî, S. (1989d). Sözler (Yirmi İkinci Söz, s. 292-295; Otuzuncu Söz, s. 536-537, 553; Otuz Üçüncü Söz, s. 684-685). Envar Neşriyat.

Reichenbach, B. (2026). Cosmological argument. In Stanford Encyclopedia of Philosophy (1 Temmuz 2026 güncellemesi). https://plato.stanford.edu/entries/cosmological-argument/

U.S. Geological Survey. (t.y.). Water cycle. https://www.usgs.gov/water-science-school/water-cycle

Salahattin Altundağ